

ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 11 КЛАСУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

*Новосьолова Валентина,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: ribusya@ukr.net*

У тезах розглядається проблема використання підручника української мови як засобу формування громадянської компетентності здобувачів освіти. Підручник української мови для 11 класу (автори Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Новосьолова), система завдань його спрямовані на формування громадянської компетентності здобувачів освіти й передбачають неперервність розвитку в учнів предметної й ключових компетентностей.

Ключові слова: підручник української мови, компетентнісний підхід, ключові компетентності, громадянська компетентність, громадянська відповідальність, ціннісні орієнтації.

Робота з формування громадянської компетентності на уроках української мови в 11 класі спрямована на підготовку учнів ліцею до ефективної та конструктивної участі в громадському житті, демократичних процесах, у сім'ї, на роботі, до успішної взаємодії з іншими, солідарності й рівності на основі поваги до прав людини, мирного співіснування та поцінування соціокультурного різноманіття [1, с. 40].

На етапі переходу до нових освітніх стандартів, зорієнтованих на розвиток ключових компетентностей, уведено чотири тематичні лінії у нову навчальну програму української мови для 10–11 класів (рівень стандарту), зокрема наскрізну лінію «громадянська відповідальність». У програмі зазначено, що ця наскрізна лінія «сприяє формуванню соціальної й громадянської компетентностей, розкриває суть поняття «відповідальний громадянин», визначає вектори його діяльності» [3, с. 6]. Лінія «громадянська відповідальність» орієнтує здобувачів освіти на усвідомлення спільної діяльності й громадянської активності, заснованої на добровільності, захисті прав людини, зв'язку між громадянською позицією й розвитком суспільства, ролі людини в соціумі.

Процес становлення цілісної особистості, відповідальних громадян засобами компетентісно спрямованого підручника української мови буде максимально ефективним, якщо створення навчальної книжки ґрунтуватиметься на таких національних і загальнолюдських цінностях: патріотизм, любов і повага до Батьківщини й власного народу, української мови, державних, національних, родинних чеснот, на виховання особистості, спроможної й готової до ефективної міжкультурної взаємодії в нових історичних реаліях. Навчальна книжка повинна реалізувати ідею відродження національної культури й духовності, що сприятиме розвитку національної свідомості та історичної пам'яті учнів.

Зміст і методичний апарат підручника української мови для 11 класу (автори Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Новосьолова) спрямовані на формування:

- здатності поважати права людини, усвідомлювати особисту відповідальність за долю країни, народу, критично мислити, розуміти важливість громадянської участі в процесі вирішення різноманітних соціальних проблем;
- громадян-патріотів, яким властиве ціннісне ставлення до себе, до родини, суспільства, України, світу; громадян, які розуміють і приймають родинні, національні й загальнолюдські цінності;

- здатності забезпечити досягнення освітніх результатів – ключових і предметної компетентностей, що передбачають вироблення вмій застосовувати здобуті знання, формувати на їх основі власні ставлення й поведінкові норми;

- соціалізації учнів розвиток впевненості в собі, вироблення активності, ініціативності, цілеспрямованості, самостійності, відповідальності за результати власної навчальної діяльності.

Процес формування активного громадянина, здатного брати участь у житті демократичного суспільства, у підручнику реалізується з допомогою методично доцільної системи завдань і вправ.. Важливим структурним компонентом підручника є текст, який є основним джерелом пізнання й емоційного впливу. Занурившись в уявне соціальне середовище або змодельовавши власну ситуацію, одинадцятикласники матимуть змогу відчутти значущість досягнутих результатів освітньої діяльності не лише в межах школи, а й виявити ту чи іншу компетентність в конкретній ситуації поза межами її. Систематичне виконання ситуаційних завдань спонукає учнів ліцею усвідомлювати громадянські й моральні обов'язки, які вони мають як члени суспільства. Осмислення ситуації сприятиме формуванню в учнів моральних переконань, системи поглядів та позитивно-ціннісного ставлення до вчинків.

Підручник містить аналітичні завдання, такі обов'язкові компоненти уроку як мотивація, рефлексія, завдання творчого характеру, розраховані на спільну діяльність в парах і групах, складання й розігрування діалогів, пошук інформації з залученням різних джерел, завдання для організації дискусій, проектної та дослідницької діяльності.

Ілюстративний матеріал підручника (репродукції картин, світлини, малюнки, карикатури, колажі) є потужним інструментом як для передавання інформації, так і для стимулювання інтересу до виконання запропонованих завдань. Світлини дібрано так, щоб показати різноманітні природні регіони України й світу, на них зображено людей таким чином, щоб знімки не спотворювали сприйняття учнів про світ, гармонію в ньому. У процесі роботи з ілюстраціями підручника школярі набувають уявлень про культурну розмаїтість світу, усвідомлюють унікальність власної та будь-якої іншої культури. Привити учням ідею української культурної ідентичності неможливо безвідносно до культурних надбань інших народів світу. Оцінюючи твори українських митців у контексті світової спадщини, учні формують уявлення про власну значимість. Досліджуючи культурне розмаїття, здобувачі освіти розвиваються в дусі плюралізму думок, відкритості й толерантності, що сприяє введенню учнів до міжкультурного діалогу й зміцненню засад демократії.

Отже, українська мова як навчальний предмет розкриває нові перспективи для формування громадянської компетентності старшокласників. Підручник української мови для 11 класу (автори Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Новосьолова), система завдань його спрямовані на формування громадянської відповідальності здобувачів освіти й передбачають неперервність розвитку в учнів предметної й ключових компетентностей.

Література

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / заг. ред. М. Грищенка. – К.: 2016. – 40 с. / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Дата звернення – 14. 03. 2019 р.].

2. Українська мова (рівень стандарту) підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти/ Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, В. І. Новосьолова. – К. : Педагогічна думка, 2019. – 232 с : іл.

3. Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи (рівень стандарту). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> [Дата звернення – 12. 03. 2019 р.].